

FRA OLDTIDEN

Af P. L. HALD

Det var den 12. Maj 1885, at Arbejdsmændene Jens Lukassen fra Brund og Hans Jensen fra Thisted stod og arbejdede i en Grusgrav umiddelbart ved Siden af og øst for Thorshøj paa Nors Havreland, og under deres Arbejde kom de ud for en mærkelig Overraskelse. De havde netop aabnet en ny Grav, da de en Alen under Jordoverfladen stødte paa et Lerkar, der til Laag havde en flad Sten. Karret gled imidlertid ned i Graven og gik itu, og dets mærkelige Indhold raslede ned til de undrende Mænd, der fik travlt med at opsamle de mange Genstande, der lignede smaa Baade, hvoraf nogle var hele, andre itubrudte eller sammenkrøllede ved den ublide Behandling. Hvad det var for nogle sære smaa Baade, de havde fundet, gjorde Mændene sig muligvis ikke nogen Tanke om. Var det Legetøj, som Børn havde gemt, eller hvad var det? Men da det blev Aften, gik de til Thisted med Fundet. Her blev de oplyst om, at alle Tingene var af Guld, hvorfor de straks blev sendt til København til Oldnordisk Museum, det nuværende Nationalmuseum. Det var en stor Dag for de to Mænd, da de senere modtog Guldværdien, 480 Kr., samt en Ducør paa 20 Kr.

forskellig, de længste var ca. 17 cm, og en Del af dem var prydet med Kredsornamenter; Baadene havde oprindelig været stablet inden i hinanden for at kunne rummes i Karret, men var ved Nedstyrtningen blevne adskilte.

Saa bliver Spørgsmaalet: Hvilken Mening kan der nu have været forbundet med en saadan Henlægning? At der ikke kan være Tale om Nedgravning af en Skat fremgaar af selve Fundets Art, men der er heller ingen Tvivl om, at det har været en Offergave, og det kan saa tænkes, at en Skibsejer eller en Skibsfører har ofret Baadene med Haab om en heldig Rejse eller som Tak for en lykkelig Hjemkomst.

Noget andet er, at man ikke er helt klar over, fra hvilken Periode af Oldtiden, Fundet stammer. Man har hidtil henført det til Broncealderen, men Baadtypen lader formode, at det muligvis er fra en senere Tid, nemlig fra den Periode af Jernalderen, der kaldes Folkevandringstid. Dette er for saa vidt ogsaa ligegyldigt i denne Beretning om Thys Oldtid, men Fundet er vel nok det mærkeligste af de ikke helt faa Guldfund, der er fremdragne af Thylands Jord, og i sin Slags er det enestaaende i hele Verden.

Om mange af Thylands Høje fortæller Sagnene om skjulte Skatte, der engang skal komme for Dagens Lys. At en saadan Overlevering kan rumme en Sandhed, fik man syn for i 1885, da der ved Thorshøj i Nors Havreland blev gjort to enestaaende Guldfund.

Dette mærkelige Fund bestod af ca. 100 smaa Baade af Guldblik, formede over Ræling og Spanter af tynde Bronzebaand. Størrelsen var lidt

Men dermed var Eventyret for de to Arbejdsmænd ikke forbi. 14 Dage senere, da de atter arbejdede i Grusgraven, fandt de nemlig en

meget stor og svær Armring af Guld liggende i et Lerkar. Fundet blev gjort ca. 2½ m fra det Sted, hvor Guldbaadene var blevne fundne, Ringen vejede 392,2 g, og de lykkelige Findere fik udleveret Guldværdien, 891 Kr.

Men endnu en Gang blev der i samme Egn af Thy „gravet Guld"! Aaret efter i Maj Maaned var Chr. Christensen fra Klitmøller paa Arbejde i en Grusgrav i Agerholm i V. Vandet; midt under Arbejdet trillede noget Grus ned af Grusvæggen, og ved den Lejlighed kom en Guldarmring til Syne. Den var ikke saa svær som Norsringen, men vejede dog 204 g og indbragte Finderen 525 Kr.

Saa gik der et halvt Hundrede Aar, inden der her i Thy atter kom et stort Guldfund for Dagens Lys. Som det sikkert fra Dagbladene vil erindres, var Gaardejer Frederik Eriksen i Villerup i Vestervig Sogn i April Maaned 1944 i Færd med at harve sin Mark, da han fandt en Ring siddende paa en af Harvetænderne. Ringen var af Guld og af en tidligere ukendt Art og vejede 280 g til en Værdi af 5000 Kr.

Disse nævnte Guldringe er fra Jernalderen og er saa vidt vides de betydeligste Fund af Oldtidsguld, der er gjort i Thy. Skulde disse Fund nu være de eneste Minder om Oldtidsfolkets Færd i Thy, saa vilde det alligevel være fattigt, men saaledes er det heldigvis heller ikke; thi længe før de Tidsrum, fra hvilke disse Guldfund stammer, har Thy været befolket; hvornaar de første Mennesker er naaede hertil, ved man ikke, men de ældste og sikreste Spor af Menneskers Færd er fra den Tid, der kaldes Fastlandstiden, da Jylland var landfast med Øerne og Skaane, og Birken sammen med Asp og Fyr var de dominerende Skovtræer. Om der nu har været en fortsat Bebyggelse, er ikke sandsynligt, men disse de første Thyboer har efterladt sig nogle faa Fund af Benspidsler, Økser af Hjortetak og en Del Smaagenstande af Flint. Disse Sager er fornemmelig fundne i Egnen mellem Hundborg Mose og Ørum Sø og navnlig i Nærheden af det Vandløb, der forbinder Søerækken fra Sjørring Sø til Flade Sø. En Boplads fra denne Tid findes mellem Istrup og Ove Sø; de Flintsager, der er fundne her, er saa smaa og ubetydelige, at de meget let overses.

Som Tiden gik, ændrede Landet igen Udseende, idet der foregik en Sænkning, saa det nordlige Thy og Han Herred kom til at bestaa af en Gruppe af Øer; der var saaledes Hanstholm,

Hjardemaalholmen, Bulbjerg og Egnen omkring Kollerup for at nævne nogle af de største, medens de lave Strækninger mellem disse var Hav. Fra denne Tid maa man regne med en fortsat Bebyggelse. Adskillige Bopladser er kendt, nemlig de saakaldte Køkkenmøddinger. Skovvæksten havde ogsaa ændret sig og bestod af Eg, Lind og andre Løvtræer. Som det er bekendt, indeholder Køkkenmøddingerne Rester fra Oldtidsfolkets Maaltider, og Hovedparten af Indholdet er Snegle- og Muslingeskaller, især af Østers, for hvilke de mange Sunde maa have afgivet udmærkede Ynglesteder, men desuden findes der Skaar af Lerkar, Knogler af de spiste Dyr og iøvrigt al Slags Affald samt Brudstykker af Flintværktøj. Jagt og Fiskeri har været Befolkningens Hovederhverv, og Hunden sikkert været det eneste Husdyr.

Køkkenmøddinger er fundne i Øsløs ved Lyngbjerg, i Østerild Plantage og ved Østerild By samt i Hovsør. I Thy er de forsvundne med Undtagelse af en Rest ved Vildsund; men langs Limfjordskysten findes i Strandkanten ofte de for denne Tid karakteristiske Redskabsformer, saa Dyngerne har muligvis ligget saaledes, at Vandet har bortskyllet dem. Enkelte smaa Dynger er fundne ved Nørre Knudegaard i Sennels Sogn, men er sikkert kun Minder om kortvarige Ophold. Endelig skal der ved Forsøg paa Udtørring af Ørum og Flade Søer ved Taabel i Vestervig Sogn være fundet en mindre Køkkenmødding, ligesom en saadan fandtes i Agger Sogn, Vest for det nuværende Agger ved Aggerbjerg, men er sammen med det for mange Aar tilbage forsvundet i Havet.

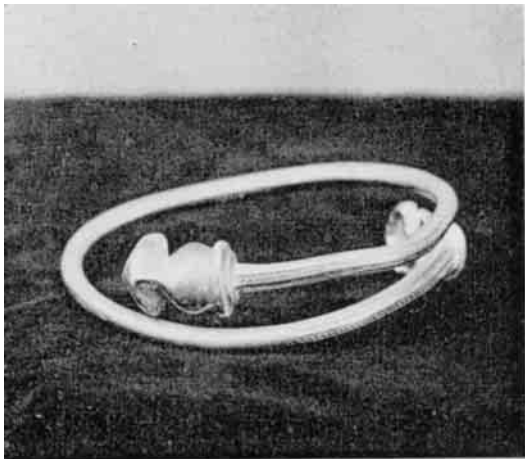
Fra dette Tidsrum, den ældre Stenalder, maa Levesættet have været meget primitivt, og vedrørende det daglige Liv, Boliger o. s. v. er man kun henvist til Gætning.

Men saa sker der en Ændring,

Omtrent 3000 Aar før vor Tidsregning foregaar en Indvandring Syd fra, og den nye Befolkning førte baade Køer, Faar, Svin og Geder med sig samt havde Kendskab til Agerdyrkning, hvilket nødvendigt førte med sig, at Befolkningen blev mere bofast. Fra denne Tid, den yngre Stenalder, findes her i Egnen rige Efterladenskaber, og man fristes næsten til at sige, at Thy har været en eneste Boplads, for overalt kan man finde de for denne Tid karakteristiske Flintværktøj er, der er opsamlet saa at sige i alle Sogne i Thy. Paa Knudsbjerg i

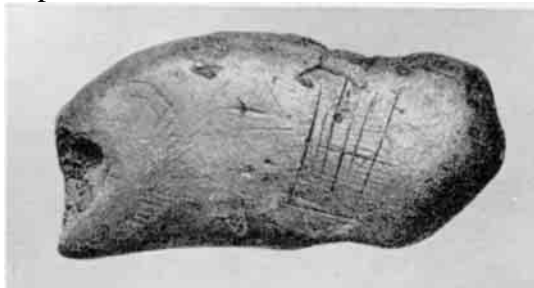
Sennels Sogn har der ligefrem været et Værksted for Tilhugning af Flint, og her er der i Tidens Løb gjort store Indsamlinger.

Flintsagerne baade de slebne og uslebne Former er af fortrinligt Arbejde. Fra denne Tid findes i Thisted Museum en Pilespids fundet i en Grav i Vust Sogn, der maa regnes for Toppunktet af Flintteknik og er et Vidnesbyrd om dens høje Standard.

Den smukke Guldring, der blev fremdraget i Villerup i 1944 og indbragte Finderen 5000 Kroner. (L. H. Gram fot.).

Med Hensyn til de store Mindesmærker, Dysserne og Jættestuerne, saa har Tiden handlet haardt med dem. Alle Dysserne, af hvilke der har været mange, er forsvundne; den sidste Rest af en saadan, 3 store Sten, der dannede et ret rummeligt Kammer, men uden Overligger, stod i Aas i Skjoldborg Sogn og forsvandt for nogle Aar siden. Af Jættestuerne er kun een bevaret, nemlig i Lundehøj i Heltborg Sogn. Den blev opdaget i 1837, og Aaret efter blev den fredet. 1889 fandt man den oprindelige Indgang, der blev aabnet, og nu er der Adgang til det imponerende Kammer med et lille Sidekammer.

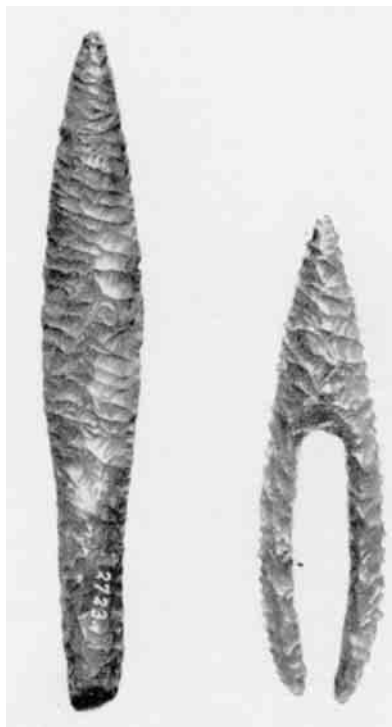
Økse af Hjortetak fundet i Gjersbøl Mose, Snedsted Sogn. (Sophus Bengtsson fot.).

Dysserne og Jættestuerne har især været talrige i Egnen Vest for Thisted samt langs Limfjorden. Egnens største Langhøj, Langdysen, Nordvest for Thisted, stod endnu 1848 kantet med store mandshøje Sten, der

nævnte Aar blev fjernede for at blive benyttede til en nærliggende Mølle. Særlig har de mange Vejarbejder og ogsaa Anlæg af Baner givet Anledning til Angreb paa de gamle Mindesmærker. Ved det sidste Baneanlæg, Thisted-Fjerritslev Banen, forsvandt saaledes en stor Jættestue paa Øsløs Mark. Fra en ødelagt Dysse i Nørre Skjoldborg har Thisted Museum et Fund bestaaende af Lerbæger, Kroneflaske og to tyknakkede Økser.

Fra Stenalderens Slutningstid foreligger et ejendommeligt Fund fra Thy, nemlig 5 Økser af Rav. De fandtes i Hørдум Sogn under en Sten, der paa Grund af Opdyrkning skulde fjernes; disse Økser maa opfattes som en Offergave og vidner uden Tvivl om en Øksedyrkelse. Det samme er maaske ogsaa Tilfældet med et Fund, der blev gjort i Stathove Mose i Bedsted Sogn; her fandt man et Lerkar fyldt med Ravperler, og op mod Karret var stillet tre Flintøkser i Form af et Tag.

Man maa sikkert ogsaa regne de ikke faa Fund af Rav, der Tid efter anden kommer for Dagens Lys, fra Stenalderen. Saaledes fandtes engang 200 hele og mange Brudstykker af Ravperler paa Stagstrup Mark, hvor en Høj var blevet sløjfet, 288 Perler er fundet i Engkjær Mose, og Enkeltfund af saadanne er ikke ualmindelige.

Dolk af Flint fundet i Kollerup. Pilespids af Flint fundet i Vust. Ifølge Nationalmuseet det fineste Flintarbejde, der overhovedet findes.

Fra samme Tid forekommer ogsaa i Thy en ny Slags Grave, nemlig de saakaldte Hellekister, der var Enkeltbegravelser; Kisterne er byggede af flade Sten og danner et aflangt Kammer, der blev dækket med 3 eller 4 flade Sten; denne Gravform er ogsaa benyttet i den efterfølgende Periode af Oldtiden.

Man regner, at Bronzealderen begynder ca. 1500 f. Chr. F. Broncen maatte indføres, og alt tyder paa, at det er sket gennem en livlig Handelsforbindelse især med Sydlandene. Der maa være kommet en livlig Tuskhandel i Stand, og Egnen havde et fortrinligt Byttemiddel i Ravet, der hovedsagelig opsamledes ved Kysten af Vesterhavet og var en eftertragtet Vare i Mellem- og Sydeuropa. Samtidig med Broncen, der anvendtes til Vaaben og Smykker, fik man ogsaa Guld. Der kendes fra Thy ikke helt faa Guldfund fra Gravene, mest som Spiralringe, og de fleste er fundne i Midtthy og da særlig i de Sogne i Hassing Herred, der grænser til Limfjorden. Her i disse lune Vige og Bugter fandtes fortrinlige Smaahavne, hvor Oldtidens Fartøjer kunde lægge ind og komme i Forbindelse med Befolkningen.

Fra Bronzealderen har Thy endnu en Rigdom af Gravhøje, og det er vist ikke for meget sagt, at ingen anden Del af Landet rummer saa mange, og de er næsten alle fra den ældste Del af Bronzealderen. Den største Samling af Høje findes paa Ydby Hede, hvor man kan tælle op til ca. 50; ved V. Vandet er endnu 10 Høje tilbage, men der har været mange flere. En pragtfuld Række af Høje findes mellem Hurup og Vestervig, en lignende mellem Skjoldborg og Kallerup Sogne. Og saa findes de spredt ud over Egnen og giver den et ejendommeligt Særpræg. Mange, alt for mange, er forsvundne, men endnu præges det thylandske Landskab af disse gamle Minder.

I Højene findes oftest en Centralgrav bygget af Kampesten eller Kalkfliser; i andre Egne af Landet forekommer de berømte Egekister, men saadanne er ikke fundne i Thy, hvilket kunde tyde paa, at Træ allerede den Gang var blevet en Sjældenhed her paa Egnen. Naar den døde var gravlagt i en saadan Kiste, ofte indhyllet i et Tøjstykke, hvoraf man undertiden kan finde Rester, saa fik en Mand sit Sværd med sig, og som Eksempel paa Udstyr i en Kvindegrav kan anføres en saadan fra Langvad i Tømmerby Sogn; her fandtes Bælteplade, Dolk, Armringe

og Knapper, alt af Bronze, samt en Kvast af et Uldbælte. (Se Illustr. Side 40.)

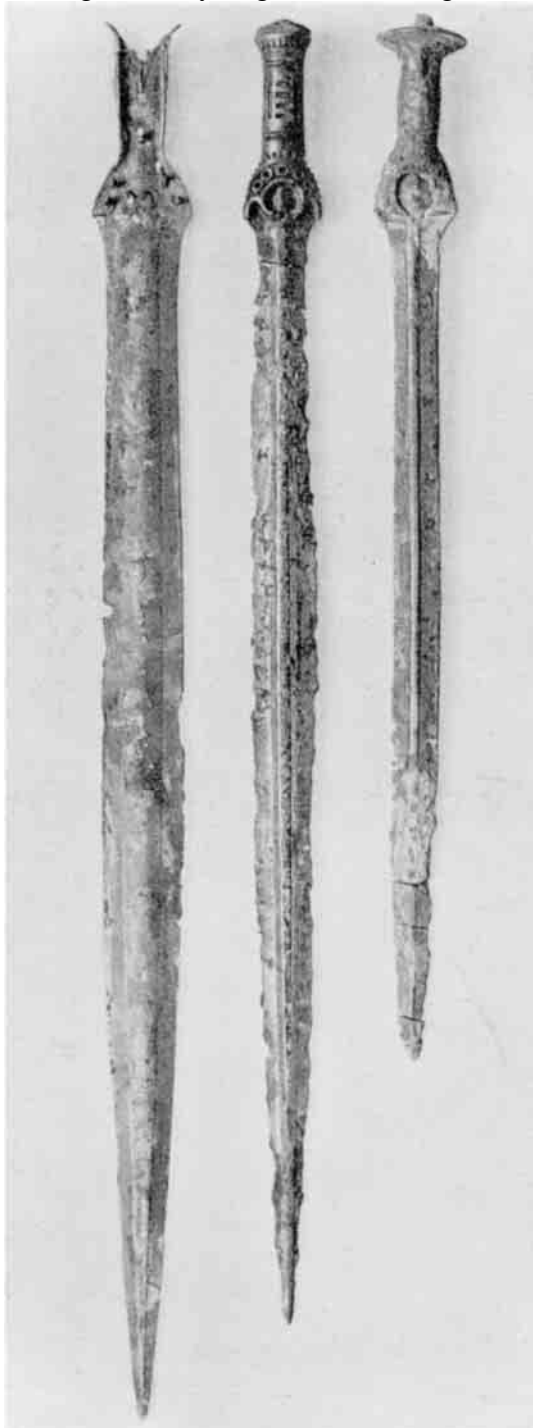
I Bronzealderens seneste Tid indførtes en ny Gravskik, idet den døde blev brændt, og Baalresterne samledes i et Kar, en Urne, til hvilken der i Siden af en Høj byggedes et lille Gravkammer af Sten. Forinden Urnen blev lukket med et Laag, lagdes der oven paa de brændte Ben forskellige Smaating. Saaledes for Mandens Vedkommende Barberkniv, Pincet og Syl (maaske Tatovernaal), og for Kvindens Haarnaale af Ben eller Bronze, spiralsnoet Broncetraad eller andre Smaating. Af disse Urnebegravelser er der overalt paa Egnen fundet mange.

To tyndnakkede, tilhuggede Økser fra et Mosefund i Kjallerup, Hvidbjerg v. Aa Sogn. Sikkert et Offerfund.

Fra denne Tid kendes kun en Boplads, nemlig fra Troldsting i Bakkedraget Syd for Bulbjerg. Her er fundet mange Flintredskaber, thi man vedblev at bruge Flinten til Værktøj i Bronzealderen, endvidere Skaar af Lerkar, Skrabere, Flintsiver med Mærker af Brug, og da der ligeledes er fundet Brudstykker af Smeltedigler, enkelte Bronzeknapper og smeltet Bronze, kan man gaa ud fra, at her har været et Broncestøberværksted. Hvorvidt der er noget sandt i en gammel Historie om, at der engang skal være fundet et stort Lager af Rav ved

Troldsting, er vel ikke helt umuligt. Der fortælles, at en Mand i Nørklit havde fundet et saadant, og naar han manglede Penge, hentede han sig en Forsyning, som han solgte i Aalborg.

Broncesværd fra Mandsgrav. Fra venstre: Elsted, Nors og Tilsted.

Ca. 400 f. Chr. F. regner man, at Bronzealderen er forbi, og Jernalderen begynder. I de følgende Aarhundreder foregik der en Ændring i Klimaet; Sommertemperaturen sank, og Nedbøren tiltog og bevirkede Oversvømmelser, saa at Levevilkårene for Befolkningen blev fattigere, hvilket

foranledigede Udvandringer. Bekendt er saaledes Cimbrernes og Teutonernes Vandring til Sydeuropa, og udelukket er det ikke, at netop de sidste var Thyboer.

De gamle Forbindelser med Landene mod Syd blev foreløbig afbrudte, saa Metaltilførslen standsede. Jernet, der nu var blevet kendt, fik man her hjemme, idet Mosernes og Engenes Myremalm leverede Raastoffet. Fra dette Tidsrum er der kun faa og usikre Fund her fra Egnen, men da en ny Periode ved Chr. F. Tid begynder, den kaldes den romerske, saa er det lykkedes at finde Levninger, der giver fortrinlige og hidtil ukendte Oplysninger om Livet i Thy, og det er de store Bopladslag ved Ginderup Øst for Hurup.

Gennem Nationalmuseets Undersøgelser paa Ginderup Vestergaards Mark og paa en tilstødende Mark omtrent midtvejs mellem Ginderup og Refs er det lykkedes at fremdrage enestaaende Oplysninger om Thyboernes Færd langt tilbage i Tiderne, helt til omkring Christi Fødsels Tid.

Det var en ung Mand, Chr. P. Christensen, der henledte Opmærksomheden paa, at der maatte være noget særligt ved den Mark, han arbejdede paa, da der hyppigt blev opløjet Lag af Trækul, Lerkarskaar, Sten til Kornknusning osv., og en Undersøgelse, der blev foretaget fra Nationalmuseets Side, førte til, at man gennem en halv Snes Aar med større eller mindre Udbytte fik undersøgt en lang Række Hustomter, ialt ca. 30, alle tilhørende den saakaldte „romerske Periode”, der omfattede de første Aarhundreder e. Chr.

Nu vil man vel straks spørge: Hvad er det, der har givet Fundene ved Ginderup det Ry, de har faaet? Forinden dette Spørgsmaal besvares, bliver det nødvendigt at omtale et andet Forhold. Vor Viden om Oldtidsfolket, der ikke har efterladt sig skriftlige Optegnelser af nogen Art, før vi naar Vikingetiden, stammede fra Fund, der dels er gjort paa Mark og i Mose og dels da særlig fra Grave. Men mens Gravene oplyser os om Enkeltheder ved Gravlægningen - vi finder saaledes Vaaben, Smykker o. s. v. - saa har vi intet faaet at vide om Manden eller Kvinden, før de blev lagt i deres Grave. Det er som en Arkæolog har sagt, at disse Folk maatte da have bestilt noget, før de lod sig begrave.

Saa længe vi kun have Gravene at ty til, fik vi ikke noget at vide om den daglige Tilværelse, vi

kendte intet til Mandens Erhverv, hvordan boede han, hvad spiste han, kunde han i det hele taget andet end slaas? Hvad bestilte Kvinderne, og taget under ét: Hvorledes har det daglige Liv formet sig? Her er det, at Ginderupfundene sætter ind og fortæller os om Livet i Thy for ca. 2000 Aar siden, og selv om man naturligvis nok havde en Anelse herom, saa er det først nu, at man har faaet de haandgribelige Beviser. Men Fundene oplyser ogsaa mangt og meget, som man ikke før har haft Kundskab om. Det er derfor, at Ginderup-Udgravningerne er blevne saa betydningsfulde.

Smaasager fra Urnegrav i Snedsted Sogn. Knive, Pincet, Knapper.

Endvidere skal der gøres opmærksom paa, at disse gamle Hustomter er meget vanskelige at udgrave. Øvelse i dette faas kun efter lang Erfaring og Specialisering. Man har været saa heldig at finde adskillige Brandtomter, og selv om Ilden fortærer alt, saa kan den dog efterlade sig Spor af en saadan Art, at de virker konserverende. Træet forkulles, og det samme er Tilfældet med Korn, og disse forkullede Dele holder sig i Jorden. Lervægge brændes, mens Lerkar holder sig temmelig upaavirkede. Har der ikke været Brand i et Hus, men det er nedrevet eller forladt og faldet ned, ja, saa viser de bevarede Lergulve og Rester af Lervægge, Brolægningen o. s. v. os Vej. I flere Tilfælde er adskillige Huse opført efter hinanden paa samme Plads. Gulvene er bleven tilbage, og naar man nu arbejder sig ned gennem en saadan „Lagkage”, giver Lergulvene en udmærket Adskillelse. Man har fundet indtil 7 Huse oven paa hinanden. Hvor langt et Tidsrum, der er gaaet mellem det øverste og yngste Hus og det nederste og ældste, er ikke let at afgøre. Der kan dog siges saa meget, at den øverste og yngste Hustomt er nærmest ved den Tidsperiode, der kaldes Folkevandringstiden, og antager man med Professor Hatt, at Levetiden for et Hus har været en lille Menneskealder, ca. 30 Aar, saa spænder „Lagkagen” over et Tidsrum af

godt 200 Aar, hvilket iøvrigt falder godt sammen med det Materiale, man ellers kan bestemme Tiden efter.

Ginderup er imidlertid ikke det eneste Sted i Nordjylland, hvor man har fundet saadanne Hustomter. De er fundne baade i Vendsyssel, Himmerland og paa Mors. Disse Huse er imidlertid fra en noget ældre Tid og har været lerklinede, men Ginderupfundene er de bedste og giver de mest værdifulde Oplysninger.

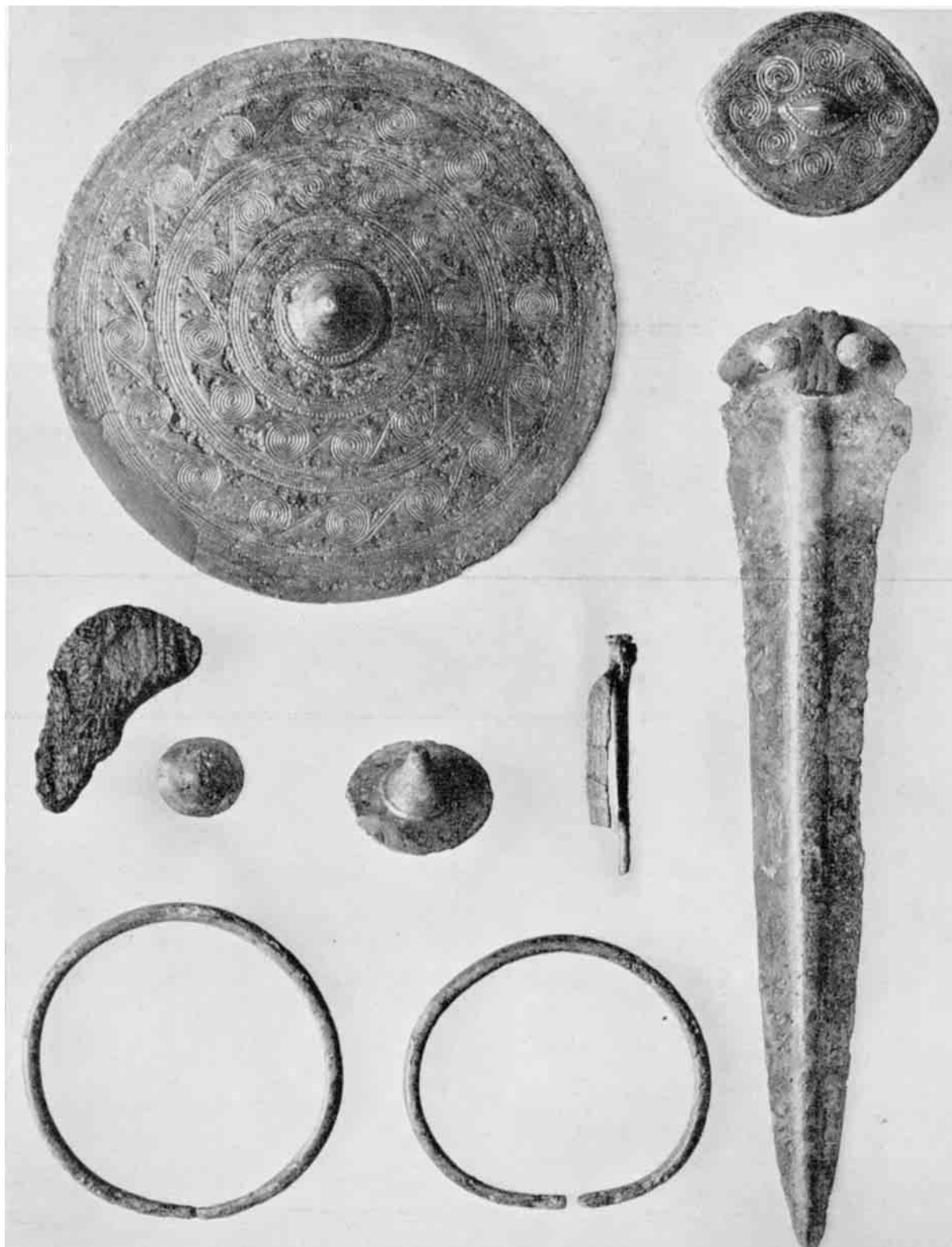
I det følgende gøres saa et Forsøg paa at skildre et typisk Ginderuphus ud fra, hvad der foreligger. Husene har været eenlængede, og denne Type af Huse er bevaret i Thy helt op til vore Dage. Nu forsvinder de efterhaanden, og om forholdsvis faa Aar vil de sidste sagtens være borte. Det ser ud, som om Normallængden har været 12-15 Meter og Bredden ca. 4½ Meter, liggende Øst-Vest. Et enkelt Hus har dog ligget Syd-Nord. En Tværvæg deler Huset i to Dele, saaledes at den ene Del, den vestlige, har været forbeholdt Menneskene, og den anden, den østlige, Husdyrene.

Væggene har været af Tørv, og denne Hustype har været udbredt over en stor Del af Nordeuropa, ogsaa oppe i Norge og Sverrig. En almindelig Antagelse er, at det typiske gamle nordiske Hus var et Bjælkehus, men dette holder ikke Stik. Norge og Sverrig havde Huse med Tørvevægge, før Væggene blev opført af Bjælker. Bjælkehusene stammer fra en senere Tid, og de er komne til Norge og Sverrig Øst fra. Først hen mod Oldtidens Slutning fortrængte de Tørvehusene. Disse Jordhuse træffes endnu baade paa Færøerne og Island, ligesom de gamle Nordbohuse paa Grønland ogsaa har været opført af Tørv.

Jordvæggene har været meget svære, fra ca. 1 Meter til 1½ Meter tykke, for nedden og udvendig skraanende op efter, men hvor høje, de har været, ved man ikke. Man kan sandsynligvis gaa ud fra, at man skulde bukke sig stærkt for at komme ind gennem Døraabningen. Denne har været paa Sydsiden, og Fundene viser, at der foran den har været en Brolægning, en Stenbro, smukt anlagt af afrundede Havsten, en Stenbro, som vi endnu kan finde Magen til i Vestkystegnene. En Stolpesten, lagt paa sin oprindelige Plads inden for Døraabningen, eller forkullede Rester af Stolper til Dørkarmen markerer dennes Plads. En Gang er der fundet forkullede Rester af en Dør, der har bestaaet af Vidiefletning. Man mener, det

har været en Slags Dør til at lukke Døraabningen med, og det er maaske den gamle „Vendredør”, der kendes fra Folkevisen om Dronning Bengerd:

Rimeligvis har den samme Dør været benyttet af baade Mennesker og Dyr, for træder man inden for, vil man se, at Huset er delt i to Rum,

Smykker fra Kvindegrav i Langvad, Tømmerby Sogn. Fra oven: Bælteplade, Dolk med Knap, Kvast af Uldbælte, to Knapper, Bøjlenaal og to Armringer. (Sophus Bengtsson fot.).

Kjær Herre! Hvad mer tør Bonde ved (behøve) end Vendredør og Flagreled.

adskilt ved en Bræddevæg. Dørtrinet har været temmelig højt, maaske en Sten paa Højkant, men det kan ogsaa have været af Træ.

Straks naar vi kommer ind, lægger vi Mærke til to Rækker Stolper, der har staaet paa langs gennem Huset paa begge Sider, og som har tjent til at bære Taget. Det kan ikke afgøres, hvorledes Taget har været, skraat eller fladt - maaske forekom begge Former. Fra et af de først fundne Huse har man konstateret, at Taget har bestaaet af mer eller mindre tætliggende Rafter. Derover har først været lagt et Straatæppe og saa Lyng- eller Græstørv.

Vi vil nu først besøge den Del af Huset, der har tjent som Menneskebolig. Der er ikke meget Lys, for der er ingen Vinduer, og Lyset maa komme ind gennem en Aabning i Taget, Røghullet eller Lyren, der kan lukkes med en Skodde. Forkullede Rester af en saadan er fundet. Man kan dog naturligvis ikke helt udelukke, at der kan have været en Lysaabning i Tørvevæggen, dækket med Tarmskind e. l. Væggene i de ældste Huse har været lerklinede og kalkede. Der er konstateret flere Lag Hvidtekalk. I de yngste Huse har Indersiden været beklædt med Panel, hvis forbrændte Rester har kunnet ses ved Gulvet, der har bestaaet af faststampet Ler.

Det første af Inventaret, der falder os i Øjnene, er Arnen under Lyreaabningen. Dette Husets Midtpunkt har en særlig Interesse, idet man skønner, at der har været anvendt særlig Umage ved dens Opførelse. I et af Husene ses det, at Arnen har staaet inden for fire Stolper, der sandsynligvis har været med til at støtte Taget, og oven over har selvfølgelig Lyren været. I et Tilfælde fandtes oven paa sammenbrændt Ler en Tavle, stærkt forbrændt med indridsede Linier. I et andet Tilfælde var der mellem Rammeliniere tegnet en Bladrække af meget dekorativ Virkning. Denne Omhu med Arnen synes at skyldes romersk Paavirkning, idet Romerne jo havde en Gudinde for Hjemmet, hvis Præstinde passede den hellige Arneild.

I et af Husene fandtes en Lerplade, der syntes meget gaadefuld - ja, der taltes om, at det kunde være et Alter o. s. v., men lignende Plader er der nu fundet adskillige af, og de har alle udgjort Arnestedets øverste Del. Til Arnen hører ogsaa Fund af Ildbukke, brændte Lerstykker, der benyttedes paa Arnen til Støtte for Kogekar og rimeligvis ogsaa spillede en Rolle ved den mest hensigtsmæssige Benyttelse af Ilden.

I Huset har der været en Seng, rimeligvis en Alkove. I et af Husene iagttoges et Rum, 1 Meter

bredt og 2 Meter langt, og af forkullede Trærester kunde det skønnes, at der har ligget en Raft paa langs gennem Rummet samt ligeledes Rafter paa tværs, støttet forinden af Væggen og foruden af Sten, alt i en Højde af ca. 25 cm over Gulvet. Oven over disse Rafter laa forkullede Rester af et Straatæppe.

Mange Lerkar er efterhaanden fremdraget, lige fra Kar paa et Saltkars Størrelse til store Beholdere af forskellige Former. Hyppigt har der ved Siden af Arnen været nedgravet et stort Lerkar, rimeligvis benyttet til Vandbeholder, idet der omkring Karret fandtes en Sammenpakning af Ler. Langs Væggene synes der at have været Bænke e. l., hvilket kan være meget rimeligt.

Foruden af Lerkar er der gjort Fund af forskellige Slags Husgeraad samt Fletninger, Sivmaatter o. l., altsammen meget forkullet. Der er bl. a. fundet en forkullet Træske, som man paa Nationalmuseet fik indstøbt i Gips, saaledes at den kunde bevares. Skeen er meget mærkelig, temmelig stor, ca. 39 cm lang. Skebladet er rundt og forsynet med en Tud, ligesom en Pancheske. Skaftet er rundt og ender med en meget smuk Afslutning, alt i alt et sjældent Stykke, der vidner om Smag og Kunstsans, hvilket iøvrigt ogsaa mange af Karrene gør. Selvfølgelig har der været Børn, og der har da ogsaa været drevet Lersløjde. Der er saaledes fundet smaa Lerfigurer, forestillende Grise og Køer.

Der er Grund til særlig at omtale et Lerkar, det største, der endnu er fremdraget Nord for Alperne. Det er ca. 1½ Meter højt. Ved Bunden er der paa den ene Side et Hul, hvorigennem en Haand kan stikkes ind for at tage af Indholdet, der viste sig at være Havre. Karret er en Korntønde og ikke bestemt til at flyttes, da Bunden har været temmelig svag. Havren har været benyttet til Havrekage eller Havregrød, og dette er ikke noget nyt, da Plinius beretter, at Germanerne væsentligt dyrkede Havre.

I 1924 blev fremdraget, hvad man kan kalde et Madbur, for at benytte en gammel islandsk Benævnelse, som dækker Hensigten med Benyttelsen af Huset. Det var 3 x 4 Meter i Størrelse. Ogsaa dette Hus var nedbrændt, og her blev gjort et rigt Fund af hele Lerkar. Et Par store Kar havde været gravet halvvejs ned i Gulvet. I og omkring Karrene laa en Mængde forkullet Korn, vel ialt en Skæppe, og det viste sig at være 6-radet Byg. I et enkelt Kar havde været Havre. Men her opdagede man Frø af en helt ny Plante,

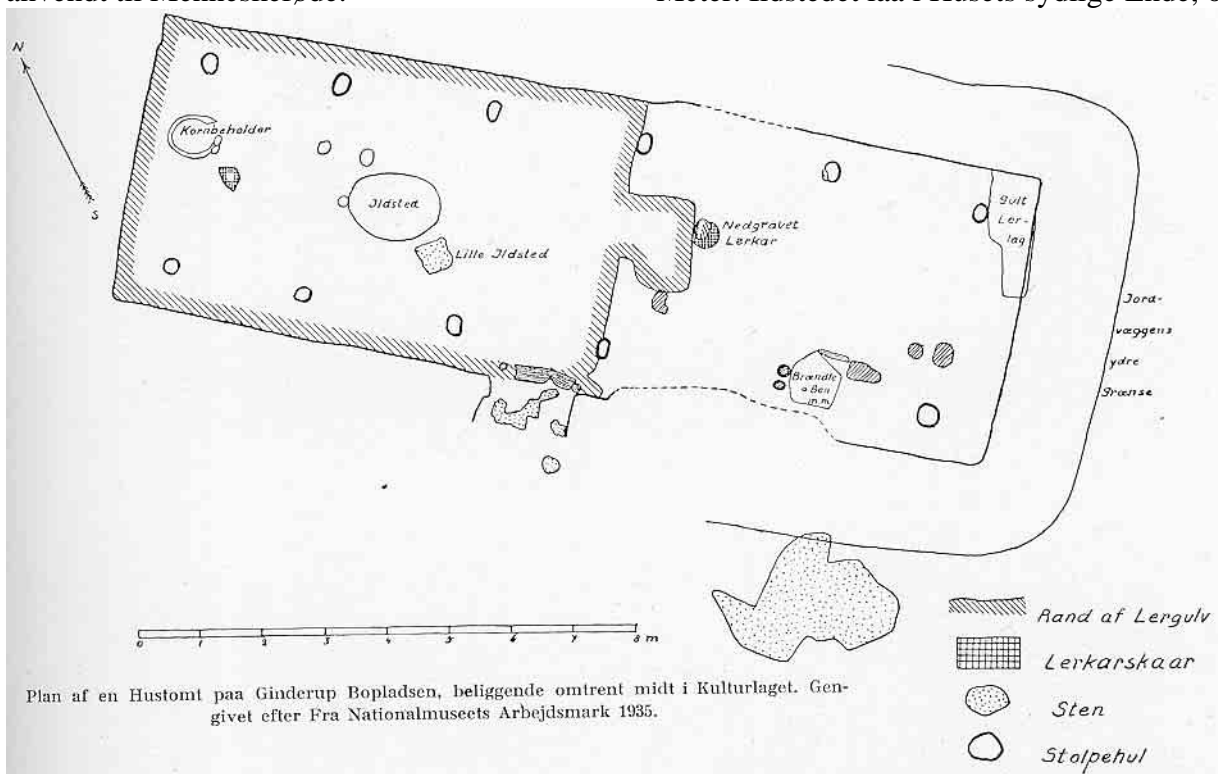

om hvilken man hidtil ikke anede, at den ogsaa havde været dyrket her i Oldtiden. Den hedder Dodder og er en Kulturplante, som afgiver Olie. Den skal være paalidelig i Udbytte, men ikke saa givtig som Raps. Endvidere var der i et lille Lerkar forkullet Frø af Vaid, en Farveplante, der brugtes til Blaafarvning, indtil man lærte Indigo at kende. Spergel er ogsaa fundet, og da den kom frem i et „Køkken“, har den muligvis været anvendt til Menneskeføde.

Kreaturene indebrændt, og der fandtes Knoglerester af mindst 3 Faar og 3 Kreaturer.

Da der er mange Huse fra samme Tid - ca. 30 Tomter er fundet, og de spænder over et stort Areal - saa kan man i egentlig Forstand tale om en Landsby, maaske endog en Storlandsby.

Det mærkeligste Fund, der blev gjort under Udgravningerne, fandtes i Huset, der laa i Syd-Nord, og hvis Længde var 7 Meter og Bredden 4 Meter. Ildstedet laa i Husets sydlige Ende, og da

Plan af Hustomt paa Ginderup, beliggende omtrent midt i Kulturlaget. Gengivet efter Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1935.

Vi forlader nu Beboelsen og begiver os ud i Stalden. Iagttagelserne er her ikke saa mange. I et af Husene har været indrettet Baase, muligvis 5, adskilte ved Sten og Pæle, ligesom andre Pæle utvivlsomt var Bindepæle. Da Træet var stærkt ormædt, har Huset sikkert været gammelt, da det brændte. I dette Hus har Baasene staaet mod baade Syd og Nord, men den mærkeligste Genstand, der fandtes, var et forkullet Kreaturbindsel, hvis dobbelte Løkke endnu laa om Bindepælen. Bindselpinden var endnu bevaret, men den lange Løkke, der havde ligget om Halsen paa Kreaturet, var skaaret over og laa som to lange Slynngninger. Da Ilden opstod, har man skyndt sig at faa Kreaturerne ud gennem Husets eneste Dør, og da man i Farten ikke har kunnet faa dem løst paa regulær Maade, er Bindslet skaaret over. Rebet var iøvrigt et trestrengt, delvis flettet Græsreb. Endnu mange andre Iagttagelser er gjort. Et Sted var

man her skrællede Gulvet, fandtes et 1800-aarigt Gemmested, i hvilket der laa 26 Sølvmonter og en Guldmønt. Den ældste Mønt var præget i Tiden mellem Aar 124 og 103 f. Kr., den yngste under Romerkejseren Vespasian 74 Aar e. Kr. og bærer Kejsers Billede. Mønterne har naturligvis ikke været nedgravet før efter Vespasians Tid, maaske omkring Aar 100 e. Kr. Det er det ældste Skattefund, der er gjort af romerske Mønter i Danmark, og Mønterne bekræfter paa den smukkeste Maade Arkæologernes Tidsbestemmelse af Ginderupfundene.

Hvor stor den gamle Landsby i Ginderup har været, ved man ikke, men den har været af en betydelig Udstrækning. For at faa Billedet af den gamle By yderligere belyst, vil man ogsaa gerne finde disse Beboeres Grave. Der er fundet en Grav i Nærheden, men den er fra en noget senere Tid. I Graven, som oprindeligt har indeholdt en

Trækiste - derom oplyser de mange Jernsøm, der fandtes, og paa hvilke der sad forrustede Trædele - fandtes Resterne af en lille Pige, som i Graven har faaet en Bøjlenaal af Sølv og en lille simpel Guldring med sig. Ved Siden af Brystet laa en lille Kop og i Vestenden to Kar, som rimeligvis har indeholdt Fødevarer, Farkost til den døde. Denne Grav er fra Folkevandringstiden. Men det har vist sig vanskeligt at finde Gravene fra selve Ginderuptiden, og maaske er de ikke mere til. Et Fund fra de sidste Undersøgelser i Omegnen lader formode, at det har været Brændtbensgrave, og de har ligget saa højt, at Markarbejdet helt har udslettet dem.

Nu er Udgravningerne i Ginderup afsluttet. Undersøgelserne har været ledet af Musæumsinspektørerne Hans Kjær og Dr. phil. Gudmund Hatt, og takket være disse to Mænds store Indsigt i saadanne Udgravninger, der ogsaa besværliggjordes ved, at flere Hustomter laa i en Dybde af 2 Meter, er det lykkedes at fremdrage Kendskab til Thyboernes Liv og Færd i disse fjerne Tider. Her skal ogsaa nævnes, at Ginderupforeningen, der blev oprettet af interesserede Mænd i Thy, har ydet pekuniær Støtte til de kostbare Udgravninger.

I Efteraaret 1945 blev der paa Foranledning af Historisk Samfund for Thy og Vester Han Herred rejste en Mindesten paa Stedet.

Men Ginderup er ikke det eneste Sted i Thy, hvor man har fundet Boplads fra denne Tid; blandt de mange skal kun nævnes Mariesminde

Vest for Vestervig. Her er blevet afdækket og undersøgt en lille Landsby paa en halv Snes Huse, der laa paa hver sin Side af en Gade.

Bortset fra de allerede nævnte Guldfund og fra enkelte Grave ved man ikke meget, før vi naar hen til den sidste Del af Jernalderen, Vikingetiden, der falder i Aarene 800-1000; fra denne Tid stammer nemlig den kendte Gravplads paa Højstrup Hede i Tømmerby Sogn. Sagnet har haft travlt med at forklare Tilstedeværelsen af de mange Sten. Saaledes fortalte man, at de forestillede en forstenet Brudeskare eller et gammelt Tingsted. De fleste af Stenene er Bavgastene, d. v. s. Mindesten, andre er Skibssætninger, hvor Stenene er sat i Række, saa de gengiver Omridset af et Skib. Desværre er Pladsen kun en Ruin af, hvad den engang har været, mange Sten er ført bort til Bygningsbrug, saaledes er der af 4 Skibssætninger kun een nogenlunde bevaret. Der kan tælles ca. 30 Gravtuer; nogle af disse blev i 1880 undersøgt af Nationalmuseet. Der fandtes Rester af Jernknive, Glasperler, Lerkar, Økser af Jern; af Gravene er de, der indeholder Vaaben, Mandsgrave, hvorimod Perlerne findes i Kvindegravene. Pladsen er i 1937 restaureret, idet de Sten, som var væltede, igen er rejste paa deres Plads.

Fra denne Tid er ligeledes Runestenen, der staar i Vang Kirkes Vaabenhus; den rejste Aase over sin Ægtefælle, der hed Ømunde, og disse to er sikkert de ældste Thyboer, man kender af Navn.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 1, side 33-44).